

# TÜRKÇE VE RUSÇADA VİRGÜL KULLANIMININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Zulfiya ŞAHİN<sup>1</sup>, Tuğba AYDOĞDU YÜKSEL<sup>2</sup>

## ÖZ

Sözlü iletişimde anlatmak istediğimiz bir düşünce için sözlü dilin tüm imkânlarını kullanılmaktadır. Düşüncenin bilgilendirici özelliklerini dilin anlamsal ve sözdizimsel araçlarıyla, duygusal özelliklerini ise tonlamalar, vurgular ve çeşitli duraklamalar gibi sesbilimsel araçlar yardımıyla karşı tarafa aktarabilmekteyiz. Aynı şekilde yazılı bir metinde de gerek yazarın düşüncesinin doğru bir şekilde aktarılması gerekse de okurda istenilen etkinin yaratılması açısından yazılı dilin imkânları kullanılmaktadır. Yazılı dilde düşüncenin bilgilendirici özellikleri yine dilin anlamsal ve sözdizimsel araçlarıyla, duygusal özellikleri ise bileşenleri olan tonlama, vurgu ve duraklamalar gibi sesbilimsel araçların yazılı bir biçimi olan noktalama işaretleri yardımıyla verilmektedir. Noktalama, bir ifadenin anlamsal, sesbilimsel ve sözdizimsel özelliklerini yazılı dilde yansıtan ve ifadenin düzenini içeren özellikler doğrultusunda onu biçimlendiren işaret dizgesidir. Kısa bir noktalama tarihçesinin de verildiği bu çalışmada karşılaştırmalı bir yol izlenerek Türkçe ve Rusçada kullanımına en çok başvuru virgölün, biçem açısından paralellik gösteren metinlerde işlevsel özellikleri ve farklılıkları belirlenmekte, kullanımda yer alan düzenli ve düzensiz karşılıklar, bazen de karşılığı bulunmayan durumlar incelenmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Türkçe, Rusça, Noktalama işaretleri, Virgül, Virgölün işlevi

Şahin, Zulfiya. ve Aydoğdu Yüksel, Tuğba. "Türkçede ve Rusçada Virgül Kullanımının Karşılaştırmalı Analizi ". *idil* 6.35 (2017): 1967-1986.

Şahin, Z. ve Aydoğdu Yüksel, T. (2017). "Türkçede ve Rusçada Virgül Kullanımının Karşılaştırmalı Analizi ". *idil* 6 (35), s. 1967-1986.

<sup>1</sup> Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı ABD, zulfiya.sahin(at)ankara.edu.tr

<sup>2</sup> Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı ABD, taydogdu(at)ankara.edu.tr

# A COMPARATIVE ANALYSIS OF TURKISH AND RUSSIAN COMMA USAGE

## ABSTRACT

We use all the means of verbal language for a thought that we want to express in verbal communication. We can convey the informative features of thought by semantic and syntactic means of language and the emotional properties with the help of phonological means such as intonation, emphasis and various pauses. In the same way, in written text, written language means are used in order to convey the author's thoughts correctly and to create the desired effect on reader. The informative features of written thought are also given by semantic and syntactic means, emotional characteristics are conveyed by the punctuation marks, which are written forms of the phonological features such as intonation, emphasis and pause. Punctuation is a signal system that reflects the semantic, phonological and syntactic features of an expression in written form and shapes it in the context of features that include an ordering. In this study, that includes a short history of punctuation, the similarities and differences of comma usage, regular and irregular correspondences of comma usage and peculiarities of comma usage in Turkish and Russian are examined through parallel texts.

**Keywords:** Turkish, Russian, Punctuation, Comma, Functions of Comma

## 1. Giriş

Herhangi yazılı bir metnin amacı sadece yaşamın olgularını ve olaylarını okura aktarmak değil, her şeyden önce okurda bilgilendirici, psikolojik ve duygusal bir etki yaratmaktır. Bu amaca ulaşmak için yazılı dilin imkânları kullanılmaktadır. Yazılı bir metnin etkisi büyük ölçüde yazarın niyetini ve özgün fikrini ne denli doğru bir şekilde aktardığına bağlıdır, noktalama ise yazarın düşüncesinin yansıtılmasının önemli bir bileşenidir. Noktalama, bir ifadenin anlamsal, sesbilimsel ve sözdizimsel özelliklerini yazılı dilde yansıtan ve ifadenin düzenini içeren özellikler doğrultusunda onu biçimlendiren işaret dizgesidir. Noktalama işaretlerinin tarihsel gelişimlerine bakıldığında noktalama dizgesinin mekanik bir kurallar dizisi olmadığı, aksine “canlı, hareketli ve gelişmekte olan bir dizge” olduğu gözlemlenmektedir (Valgina, 2004: 5).

Noktalama işaretleri arasında en sık kullanılan işaret olan virgül, hem Türkçede hem de Rusçada geniş bir işleve ve belli bir oranda seçim özgürlüğüne sahiptir. Çalışmanın amacı Türkçede ve Rusçada virgülün işlevselliği hakkında bilgi vermektir. Bu hedef doğrultusunda, biçim açısından paralellik gösteren Türkçe ve Rusça metinlerde virgülün işlevsel özellikleri ve farklılıkları, düzenli ve düzensiz karşılıklar, bazen de karşılığı bulunmayan durumlar belirlenmeye, ayrıca iki dilde yer alan özel durumlar karşılaştırma yöntemi ile netleştirilmeye çalışılmaktadır. Yukarıda bahsedilen durumların tespit edilmesi için Türk yazarların eserleri ve bu eserlerin Rusçaya çevirileri incelenmiştir. Aynı eserlerin Türkçe ve Rusça olarak ele alınması, incelenen metinlerin biçimsel, sözbilimsel ve tarihsel açılarından paralelliklerini korumak adına bilinçli bir şekilde yapılmıştır. Yapısal açıdan farklılık gösteren Türkçe ve Rusça arasında ‘benzer yapı’ ibaresinin kullanılması nispeten mümkündür. Virgülün Türkçe ve Rusça metinlerde benzer yapılarda kullanıldığı ve kullanılmadığı durumları karşılaştırmak için Orhan Kemal’in eserleri ve bu eserlerin R. Fiş, İ. Peçenev, L. Medvedko tarafından yapılan çevirileri; Sabahattin Ali’nin R. Fiş, L. Medvedko tarafından yapılan çevirileri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ve M. Malışev, V. Garbuzova tarafından yapılan çevirileri; Reşat Nuri Güntekin’in İ. Peçenev, M. Malışev tarafından yapılan çevirileri; Fakir Baykurt’un T. Melikov, M. Paster ve A. İbragimov tarafından yapılan çevirileri incelenmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen bilgilerin, Rusçada ki noktalamanın Türk öğrencilere öğretilmesinde karşılaştırmalı yöntem olarak kullanılan yararlı kaynaklar arasında yer alacağına ve eğitim verimini artırabileceğine inanılmaktadır.

Türkçe ve Rusça noktalama işaretlerinin güncel durumunu daha iyi anlayabilmek ve değerlendirebilmek için noktalamanın tarihsel gelişimine bakmak gerekmektedir.

## 2. Noktalamanın Türkçede ve Rusçada tarihsel gelişimi

Türkçede noktalama işaretleri Avrupa'da yaygınlaştıktan çok daha sonra kullanılmaya başlanmıştır. Her ne kadar ilk Türk devletlerinin alfabelerinde ve yazıtlarda bazı noktalama işaretlerine, sonrasında İslami dönemde yer alan eserlerde Arap alfabesindeki hareketlere rastlansa da noktalamanın tamamen kabul edilip Türk edebiyatına girmesi uzun zaman almıştır (Gökşen, 1955: 667).

İlk örneklerine Tanzimat Dönemi'nde ki eserlerde rastlanan noktalama işaretleri, geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek günümüze kadar ulaşmış olan işaretlerin temelini oluşturmaktadır. Türk edebiyatında noktalama işaretini, ilk kez İbrahim Şinasi "*Şair Evlenmesi*" (1860) adlı eserinde kullanmıştır. Bu eser üzerine ilk kuramsal çalışmayı ise Şemsettin Sami "*Usul-i Tenkit ve Tertip*" eseriyle gerçekleştirmiştir. Şemsettin Sami noktalama işaretlerinin tarihinden bahsederek giriş yaptığı kitabında bu işaretleri maddeler halinde tanıtarak ve dönemin ünlü eserlerinden örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır (Kalfa, 2007). "*Şair Evlenmesi*" nden sonra 1871 yılında noktalama işaretlerinin daha fazla kullanıldığı Direktör Ali Bey'in "*Ayyar Hamza*" adlı eseri yayımlanmıştır. Her iki eserde de dikkat edilmesi gereken nokta hem Şinasi'nin hem de Ali Bey'in noktalama işaretlerini eserlerinde kullanmalarının yanı sıra kullandıkları işaretleri ve bu işaretlerin görevlerini adı geçen eserlerde açıklamış olmalarıdır (Gökşen, 1955: 667).

Noktalama işaretlerinin ayrıntılarıyla ele alındığı dönem Servet-i Fünun Dönemi olmuştur. Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve Cenap Şahabettin noktalama işaretleri üzerine eğilerek eserlerinde kullanmışlar ve bu işaretlerin kullanımını geliştirmek için çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir. En çok kullandıkları işaretler ise; iki çizgi, üç nokta, ünlem ve soru işareti olmuştur (Dizdaroğlu, 1962: 639).

Cumhuriyet Dönemi, noktalama işaretlerinin kullanımının, sayı ve çeşit bakımından artırıldığı bir dönemdir. Türk Dil Kurumu 1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılabından sonra 1929 yılında yeni harfler kullanarak "*İmla Lügati*" yayımlamıştır. Bu eserden yola çıkılarak noktalamaya ilişkin fikirler edinilmiş ve bu bilgiler sonraki bütün çalışmalara ışık tutmuştur (Kalfa, 2007: 224). Ancak 1941 yılına kadar noktalama işaretleri kılavuzlarda kullanılmamıştır. İlk defa 1941'de noktalama işaretleri bağımsız bir konu olarak Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan "*İmla Kılavuzu*" nda kullanılmıştır. Toplamda 17 adet noktalama işaretine yer verilen kılavuz, 2005 yılında yayınlanan "*Yazım Kılavuzu*" na kadar kullanılagelmiş, 2005 yılında ise bazı eklemeler ve çıkartmalar yapılarak yeni kılavuz yayınlanmıştır (Kalfa, 2007: 225). İsmet Gönülal'ın, üzerinde yaklaşık yedi yıl çalıştığı ve dört yüze yakın eseri gözden geçirerek hazırladığı "*Noktalama*" (1961) isimli kitap, Türkçe'de bu alanda hazırlanan en kapsamlı eser olma özelliği taşımaktadır. (Dizdaroğlu, 1962: 639).

Rusçada noktalamanın oluşumunu A.B. Şapiro bir monografisinde Rusya'da matbaacılığın doğuşuyla ilişkilendirir (Şapiro, 1955: 6). Buradan yola çıkarak matbaacılığın XVIII. yüzyıl başında önem kazandığı ve Rusçada noktalamanın bir dizge olarak oluşumunun da aşağı yukarı bu döneme denk geldiği sonucu çıkarılabilir. XVI. yüzyıla kadar Rus elyazması eserler bir metnin bölünmesi ya gerçekleştirilmemiş ya da herhangi bir dizge olmaksızın gelişi güzel bir şekilde gerçekleştirilmiştir. "Kadim Rus eserlerinde noktalama işaretleri (bu işaretlerin sayıları oldukça sınırlıydı: nokta; üç nokta, tırnak işareti; dört nokta ve köşeli parantez) anlamsal bir işleve sahip değillerdi ve "duraklama, durma, nefes alma" amacıyla koyularak, metnin bölündüğünü işaret ederlerdi" (Valgina, 2004: 8).

Rusçada noktalamanın ilk sistemleştirilme denemeleri M. Grek, L. Zizaniy, M. Smotritskiy, M.V. Lomonosov tarafından gerçekleştirilmiştir. M.V. Lomonosov Rus noktalamasının kuramsal temelini oluşturan ve "bu işaretlerin kullanım kurallarının, dilin anlamsal ve yapısal yönlerine dayanarak temel prensiplerini oluşturan" ilk kişidir (Valgina, 2004: 8). Lomonosov bu işaretlerin tanımlarını belirleme konusunda oldukça başarılı olmuştur. Onun açıklamaları bugüne dek güncelliğini korumaktadır. N. Kurganov ve A.A. Barsov ise, M.V. Lomonosov'un açıklamaya çalıştığı kuralları daha detaylı bir şekilde ele almışlardır. A.A. Barsov, noktalama dizgesinin sesbilimsel yönüne değinen ilk bilim adamı olmuştur.

Rusçadaki noktalamanın sonraki gelişimine katkıda bulunan diğer önemli isimler ise N.İ. Greç, A.H. Vostokov, İ.İ. Davidov, F.İ. Buslayev ve Y.K. Grot' tur. Bu isimlerden Y.K. Grot, noktalamanın mantıksal-anlambilimsel yönüne değinen ilk kişidir. Rusçadaki noktalama problemlerinin farklı çözümlemelerini ise A.M. Peşkovskiy ve L.V. Şerba'nın çalışmalarında görmek mümkündür. A.M. Peşkovskiy, noktalamanın temelini, dilin ritmiksel ve ezgisel yönlerinin, başka bir deyişle dilin ritmomelodik yönlerinin oluşturduğu fikrini öne sürmüştür (Şapiro, 1955: 51). L.V. Şerba, ritmomelodiğe "düşüncelerimizin akışını bölen ve bazı anlamsal ahenkler katan özellik" şeklinde bir tanım yapmayı denemiştir (Şapiro, 1955: 52).

N.S.Valgina kendi monografisinde Rusçada ki noktalama işaretlerinin tarihsel gelişimini betimleyerek, şu sonuca varır: "bir metnin ritmomelodik bölünmesi bu metnin noktalama işaretleri yardımıyla bölünmesiyle çoğu zaman örtüşmemektedir. Tarihsel gelişim çerçevesinde oluşan noktalama işaretlerinin kullanımı, noktalamanın ritmomelodiğe doğrudan ve bütünüyle bağlı olmadığını göstermektedir, çünkü ritmomelodik her ne kadar genel dil kurallarına uygun bir şekilde işlese de daima öznel ve bireyseldir. Sadece ritmomelodiğin temelinde oluşan noktalama, hiçbir zaman yaygınlık ve süreklilik gibi gerekli ve önemli nitelikler edinemezdi" (Valgina, 2004: 11).

Sonraki yıllarda noktalama kuramı farklı açılardan gelişim göstermiştir. Noktalama kuramında dilbilgisel, anlamsal ve sesbilimsel yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Günümüzde Rus dilbiliminde noktalama çalışmalarında dilbilgisel ve anlamsal yaklaşımların hakim olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum bazı dilbilimcilerin tek bir yapısal-anlamsal veya anlamsal-dilbilgisel ilke çerçevesinde görüşlerini birleştirmelerine olanak sağlamıştır (Valgina, 2004: 12).

Günümüzde noktalama konusunun ayrıntılı bir şekilde S.İ. Abakumov, A.B.Şapiro, V.F. İvanova, B.S. Şvartskopf, D. E. Rozental ve N.S. Valgina ‘nın çalışmalarında ele alındığı görülmektedir.

Görüldüğü üzere her iki dilde noktalama işaretleri üzerine gerek kuramsal gerekse uygulamalı alanlarla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar ışığında her iki dilin ihtiyacı çerçevesinde tarih boyunca noktalama işaretlerinde ve kurallarında değişiklikler meydana geldiği saptanmıştır. Bir dilin kullanım alanı geliştikçe var olan kurallarda yeni düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Bununla birlikte Rusça ve Türkçe noktalama dizgilerinin tarihsel gelişiminin araştırılması sürecinde sadece virgülün fonksiyonunu içeren bağımsız çalışmaları belirlemenin mümkün olmadığı gözlemlenmiştir.

### 3.Türkçe ve Rusça Dilbilim geleneğinde noktalama terimleri ve virgülün tanımı

Her şeyden önce *noktalama* (пунктуация) ve *virgül* (запятая) terimlerinin kıyaslanmasıyla doğrudan ilgilenildiğinde anlambilimin temelinde noktalama teriminin hem Türkçede hem de Rusçada “nokta” (Lat: punctum) kelimesinden türediği fark edilmektedir. Rusça dilbilim kılavuzlarına göre noktalamanın tanımlanmasında iki temel yaklaşım yer almaktadır. V.D. Stariçenok, O.S. Ahmanova, N.S. Valgina, L.V. Vedenina gibi dilbilimciler büyük ölçüde dilbilgisel-sözdizimsel olarak, A.V. Şapiro ve diğer dilbilimciler ise tanımlamada anlambilimsel bir yön belirlemişlerdir.

V.D. Stariçenok noktalamayı “Noktalama, işaretlerin kullanım kuralları dizgesidir” olarak tanımlamıştır (Stariçenok, 2008: 507). V.D. Stariçenok’ a göre “Noktalama işaretlerinin kullanımları ve anlamları, anlamsal, dilbilgisel ve sesbilimsel ilkeler temelinde, cümlelerin yapısını, anlamını ve ritmik düzenini dikkate alarak, düzenli ve herkes için geçerli imla kurallarıyla belirlenir” (Stariçenok, 2008:507). O.S. Ahmanova, dilbilimsel terimler sözlüğünde “1. Noktalama işaretlerini kullanma kuralları. 2. Noktalama işaretleri” şeklinde bir açıklama yapmıştır (Ahmanova, 1966: 363). N.S.Valgina için noktalama “İlk olarak noktalama işaretlerinin kullanım kuralları bütünüdür, ikinci olarak yazılı bir metnin yapısını ve metinde ayırmayı belirleyen işaretler” dir (Valgina, 2004: 7). A.B. Şapiro’ ya göre “Noktalama, yazarın yazılı bir metinde vermek istediği ahenk ve anlamı belirlemeye yardım eden araçtır.

Okur da, yazarın ifade etmek istediği anlam ve ahenkleri yazılı metinde yer alan noktalama işaretleri yardımıyla algılamaktadır” (Şapiro, 2006: 58). A.B. Şapiro’ nun bu düşüncesi Türk dilbilimciler tarafından da ifade edilmektedir. Örneğin G. Karaağaç’ a göre “Yazıda okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak için bir takım işaretlerinin kullanılmasına noktalama denir” (Karaağaç, 2013: 600). Ayrıca, G. Karaağaç tanımlamayı detaylandırarak dil üstü unsurlar ve noktalama işaretleri arasında paralellik kurmaktadır. “Konuşmada, dilin sözlü kullanımında jest ve mimiklerden vurgu ve tonlamaya bütün beden dili unsurlarından bolca yararlanılır. Dilin yazılı kullanımında sözlü dilin bu imkânlarından yararlanmak mümkün değildir. İşte noktalama işaretleri, konuşma diline katkıda bulunan beden dili öğelerinin yazı dilindeki karşılıklarıdır” (Karaağaç, 2013: 600). Z. Korkmaz için “Noktalama, yazıda okumayı kolaylaştırmak için bir takım işaretlerin kullanılması” dır (Korkmaz, 1992: 159). Vecihe Hatipoğlu ise dilbilgisi terimler sözlüğünde, “Yazının daha iyi anlaşılması için, belirli işaretlerin gereken yerlerde kullanılması” şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Hatipoğlu, 1974: 112).

Böylelikle noktalama tanımının anlam bilimsel alanının Türkçede ve Rusçada yakın sınırlara sahip olduğu sonucu çıkarılabilir. Her iki dildeki tanımlarda noktalamanın dilbilgisel ve sözdizimsel özellikleri yanında anlam bilimsel özellikleri de yer almaktadır.

*Noktalamanın Türkçede ve Rusçada tarihsel gelişimi* başlıklı bölümde de değinildiği gibi Rusça noktalama işaretlerinin ilk kuramsal tanımları M.V. Lomonosov’a aittir. O döneme ait tanımlar bugün bile güncelliğini korumaktadır. Buna kanıt olarak M.V. Lomonosov’un virgöl tanımını aktaralım: “Virgöl, aynı ifadeler ya da aynı fiiller veya eklemeye ait sözcükler arasına konur” (Lomonosov, 1952: 130). Virgölün güncel tanımları M.V. Lomonosov’un tanımının daha detaylı halini oluşturmaktadır: “Virgöl, sözcükleri, sözcük gruplarını veya cümleleri ayıran noktalama işaretidir.” (Ahmanova, 1966: 151); “Virgöl, birleşik cümlenin bağımsız bölümlerini ve cümlenin eş görevli öğelerini ayırmak, ek öğeleri, karşılaştırmalı öbekleri, ara yapıları, hitap ve ünlemleri belirlemek (ayırarak) için kullanılan en yaygın noktalama işaretidir” (Stariçenok, 2008: 194); “Virgöl, genellikle tonlamayla yapılan cümle bölümünü gösteren ve bazı sözdizimsel grupları ayıran noktalama işaretidir” (Ojegov, 2004: 214) .

TDK tarafından hazırlanan “*Çağdaş Türkçe Sözlük*” te virgöl tanımı şu şekilde verilmektedir: “Yazılı cümlelerde birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime grupları arasına konulan, kısa bir durmayı göstermek için kullanılan noktalama işaretinin adı” (TDK). F. O. Atasoy şöyle bir tanımlama yapar: “Virgöl karışmayı önleyen ayırıcı işaretidir. Okuyucunun yazılanı doğru anlamasını sağlar. Okuyana, ses tonunu ayarlayabilmesi, yazılanları doğru okuyabilmesi için yol gösterir” (Atasoy, 2009: 129). V. Onan’a göre “Virgöl yazı dilinde, dilin parçalar üstü birimlerinin

cümle içerisindeki seyrine yön vererek bilgi akışını ve odaklanmayı denetleyen fonolojik bir belirleyicidir" (Onan, 2006: 152). Ayrıca Onan, "Okuyucu, virgül sayesinde şairin duygu ve düşünce dünyasına müdahil olur" (Onan, 2006: 152) şeklinde bir açıklama da yapmıştır.

Bütün bu verilenlerden yola çıkılarak, hem Türkçede hem de Rusçada virgülün terimsel alanda ayırıcı görevi vurgulanmaktadır. Virgülün görevinin temelinde cümlelerin fonolojik özelliklerini yansıtmak ve anlamı ayırmak gibi özellikler yer almaktadır. Rusçada virgülün ayırma görevi ayrıca bir sonraki başlıkta incelenecektir.

#### 4. Türkçede ve Rusçada virgülün görevi

Rus dil bilgisi geleneğinde noktalama işaretlerinin kuramında iki temel görev belirtilmektedir: Ayıran (отделительная) ve Belirten (выделительная). Noktalama işaretleri ya bir metnin parçalarını birbirinden ayırır ya da bir cümle içinde anlamsal olarak bağımsız olan kısmı belirtir (Valgina, 2004: 49). Buna bağlı olarak işaretler iki ana gruba ayrılmaktadır. Ayıran işaretler: Nokta, ünlem işareti, soru işareti, noktalı virgül, iki nokta, üç noktadır. Belirten işaretler ise parantez ve tırnak işaretidir. Virgülün özelliği her iki görevi de yerine getirebilmesidir. Virgül tekli kullanıldığında ayırma görevini, ikili kullanıldığında belirtme görevini görebilmektedir. Şayet belirtilen yapı, cümle başında ya da sonunda yer alıyorsa tek bir virgül ile belirtilmesine rağmen yine belirtme görevini yapmış kabul edilir. Belirtme ve ayırma durumları daha detaylı bir açıklama gerektirmektedir. Bu iki terim Türkçede noktalama işaretlerinin görevleriyle paralellik göstermektedir, ancak Rusçada sınıflandırıldığı şekil olan belirten ve ayıran görevleri temel alındığında kısmen anlamsal alan (семантическое поле) kısmen de sözel eksiklik (лакунарность) problemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü выделение (belirtme) ve отделение (ayıрма) kelimeleri Türkçede tek bir kelime ile ifade edilmektedir.

**Выделение** с. 1. ayırma, tahsis etme; ayırma, tahsis edilme; çıkarma; ~ в самостоятельную организацию ayrı bir teşkilat kurmak üzere ayırma; ~ денег на строительство inşaat için para tahsis etme (или para tahsisi, para ayırılması); 2. (пота, мочи и т.п.) boşaltım; 3. мн. ~ения физиолог. çıkartı; гнойные ~ения cerahat, irin; 4. хим. ayırılma; ~ ительный физиол. boşaltım – (s)i; ~ ительные органы boşaltım organları (Rozenal, 2005: 122).

**Отделение** с. 1. ayırma, ayırma, ayrılış; ~ церкви от государства dünya işlerini din işlerinden ayrı tutma; layik olma; 2. (слюны и т.п.) sökmek; 3. (шкафа, стола и т.п.) bölme, göz; сколько ~ий в этом портфеле? bu çantanın kaç göz var?; 4. bölüm, şube; коğuş (в больнице); ~ банка banka şubesi; 5. (концерта и т.п.) bölüm, kısım(sını); 6. воен. manga; стрелковое ~ avcı mangası (Rozenal, 2005: 563).

“Ayrırma” sözcüğü Türkçede bütün virgöl tanımlamalarında olduğu gibi bu her iki görevi de birleştirmektedir. Bunu doğrulayan olgu Türkçede ki virgöl kullanım düzeninde de tekli ve eşli virgöl kullanımının varoluşudur. Cümlelerin eş görevli öğelerinin veya birleşik cümlelerde basit cümlelerin ayrılması için tekli virgöl kullanılırken, ara söz veya ara öbeklerin ayrılması için ikili virgöl kullanılmaktadır.

Türk dil bilgisi geleneğinde noktalama işaretleri görev açısından asıl ve yardımcı (katma) olarak sınıflandırılmaktadır. T. Banguoğlu virgülü asıl işaretler grubuna dâhil ederek, bu işaretlerin sözdizimi ile ilgili olduklarını belirtir ve şu şekilde sıralar: nokta, virgöl, noktalı virgöl, iki nokta, kesme noktaları, soru işareti, ünlem işaretidir. Katma işaretleri ise asıl noktalama işaretlerine yardımcı ve daha çok yazı ve basımla ilgili işaretler olarak açıklar. Bunlar ise; birleşme çizgisi, çizi, noktalı çizi, tırnak, parantez, köşeli parantez ve paragraftır (Banguoğlu, 2011: 128).

Çalışmanın hedefi doğrultusunda Türkçe ve Rusçada virgöl kullanımının kuralları ayrıntılı bir şekilde incelenerek düzenli ve düzensiz karşılıklar belirlenmeye çalışılacaktır<sup>3</sup>. Bunun için Türkçede virgöl kullanımının kuralları üzerinde durulacak ve virgöl kullanımının Rusçada dilbilgisel-sözdizimsel paralel yapılarıdaki karşılığının olup olmadığı durumlar gözlemlenecektir. Farklı yapılarıdaki dillerin çevirilerinde dilbilgisel-sözdizimsel yapıların korunmasının mümkün olmadığı veya son derece nadir mümkün olduğu gerçeğine dayanarak daha çok birbirine paralel yapıların sadece bir kısmı ve sadece virgöl kullanımını kapsayan kısımları ele alınacaktır<sup>4</sup>.

TDK tarafından virgölün kullanımı ile ilgili oluşturulan kurallardan ilki ve en yaygın olanı eş görevli kelimeler arasındaki kullanımıdır. Bu kurala göre virgöl birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konmaktadır (TDK). Aynı kural Rusçada “sadece tonlama yardımıyla bir birine bağlanan eş görevli öğeleri arasına genellikle virgöl konur” şeklinde karşılık bulmaktadır (Rozental, 2005: 136).

*Cezaevindeki elli kişilik siyasi tutuklular koğuşunda yurdumuzun seçkin aydınlarıyla, tanınmış işadamlarımızla, ünlü kişiler, valiler, genel müdürler, düşük milletvekilleri, ileri gelen politikacılar, yüksek memurlar, mühendisler, doktorlarla bir arada yaşadım.* (Nesin, 2011: 60)

*В тюрьме я был помещен в большую камеру для политических заключенных. Меня окружало общество избранных просвещенных умов, видных бизнесменов, всякого рода знаменитостей, губернаторов, генеральных директоров, бывших депутатов меджлиса, выдающихся политических деятелей, крупных чиновников, инженеров, врачей.* (Çev: Peçenev, 1976: 194)

|                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Akşama kadar alt alta, üst üste boğuşur, türkü söyler, yiyecek yermişiz...</i> (Güntekin, 10: 42)                                | <i>До самого вечера мы возились, барахтались с ней в озере, распевали песни и тут же подкреплялись едой.</i> (Çev: Peçenov, 1986: 19)                                             |
| <i>Belki biraz hayret, fakat daha ziyade, alaka ve şefkat.</i> (Ali, 2013: 157)                                                     | <i>Только легкое удивление, нежность и сострадание.</i> (Çev: Medvedko, 1990: 538)                                                                                                |
| <i>İşte Danimarka'da, İsveç'te, Hollanda'da katiyen böyle bir şey olmaz.</i> (Nesin, 2011: 62)                                      | <i>Вот в Дании, Швеции, Голландии так себя не ведут.</i> (Çev: Peçenev, 1976: 196)                                                                                                |
| <i>Gözünü sevdiğim bizim kırlar! Kır tarlalar, bükler!</i> (Baykurt, 1977: 21)                                                      | <i>Красивы наши места - равнина, поля, тугай.</i> (Çev: Melikov, 1987: 33)                                                                                                        |
| <i>Atölyeleri gezer, dolaşırsın. Gördün ki yerlere iplik, masura, üstübü, şu bu atılmış, toplatırsın işçilere.</i> (Kemal, 1964: 3) | <i>Будешь ходить по цехам, глядеть, чтоб мотки пряжи, шпульки, волокно, пакля и прочее не валялись, рабочие их не разбрасывали, за собой подбирали.</i> (Çev: Malişev, 1975: 273) |

**Tablo 1. Virgülün eş görevli kelime ve kelime grupları arasında kullanımı**

Yukarıda verilen orijinal metinlerle, eş görevli öğelerin sıralamasını koruyan bu metinlerin çevirileri kıyaslandığında, virgülün her iki dilde eş görevli özneler, yüklemler, nesneler ve tümleçler arasında ayırma görevinde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca, sıralı tekli “ve”(“и”) bağlacının eş görevli öğeler arasında kullanıldığında virgül kullanılmadığı kuralı da aynen geçerlidir. Örneğin:

|                                                                                                          |                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Fakat herhalde altın saçlı ve mavi gözlü olmadığı muhakkaktı.</i> (Güntekin, 2014: 9)                 | <i>Одно несомненно, у нее не было золотокудрых волос и небесно-голубых глаз.</i> (Çev: Peçenov, 1986: 16) |
| <i>Üzerine biraz fazla eğilince insanın burnuna ağır bir yağ ve kir kokusu da vurur.</i> (Ali, 2014: 17) | <i>Нагнешься поближе – в нос ударит запах жира и грязи.</i> (Çev: Fiş, 1990: 203)                         |

**Tablo 2. “ve” bağlacı kullanımında virgülün durumu**

Türkçede bu kural sıralı eş görevli nitelemeler için de geçerlidir. Rusçada da sıralı eş görevli nitelemeler virgülle ayrılmaktadır. Fakat Rusçada ki eş görevli nitelemeler ve eş görevli olmayan nitelemeler<sup>5</sup> konusu ayrıca incelenmesinde yarar

görülen özel bir konudur, çünkü Türkçedeki eş görevli nitelemeler her zaman Rusçada eş görevli nitelemelerle oluşturulmazlar. Örneğin:

*Bu işi yapabilmek için genç, dinamik, çalışkan elemanlara ihtiyacımız vardı.* (Hengirmen, 1998: 513)

*Для того чтобы справиться с этой работой, нам были нужны были молодые динамичные трудолюбивые работники.*

*İki katlı, bahçeli, mavi boyalı bir evde yaşıyorlardı.*

*Они жили в голубом двухэтажном доме с садом.*

**Tablo 3. Eş görevli olan ve eş görevli olmayan nitelemeler arasında virgül kullanımı**

Örneklerden de görüldüğü gibi Rusçada eş görevli olmayan nitelemeler arasına virgül konulmaz, sadece eş görevli olan nitelemeler birbirlerinden virgülle ayrılır.

Virgül ile ayrılan niteleme ve niteleme ile ilişkili olan durumların Rusçada özel bir yere sahip olduğuna daha önceden değinilmişti. Buradan yola çıkarak özellikle niteleme ile bağlantılı olduğunda bu durumun Türkçede ve Rusçada virgül kullanımının büyük ölçüde tutarsızlık gösterdiği bir durum olarak gözlemlenebilir.

Rusçada virgölün iki temel fonksiyonu yerine getirdiğinden bahsedilmişti: biri cümlelerin eş görevli ögelerini birbirinden ayıran, diğeri de cümle içinde herhangi bir yapıyı ayıran fonksiyondur. Tekli virgüller eş görevli ögelerin sayısına bağlı olarak kullanılır: iki eş görevli öge varsa bir tane, üç eş görevli öge varsa iki, dört eş görevli öge varsa üç vb. Fakat bir cümlelerin herhangi bir ögesini ayırıyorsa veya cümle içine başka herhangi bir yapı ekleniyorsa, ikili virgül kullanılır: ilki ayrılan yapının başladığı yeri belirtmek için, ikincisi de bittiğini göstermek için koyulur. Türkçede hitap, ara söz veya ara öbekler virgölün eşli kullanımına örnek olarak gösterilebilir.

Rusçada sadece tekli sıfatlar değil aynı zamanda sözcük öbekleri, edatlı isimler, sıfat-fiil öbekleri, kısaca sözcük grupları da cümlede niteleme görevini üstlenebilirler. Bazı durumlarda bu öbekler her iki tarafından virgülle ayrılır. Özellikle niteledikleri sözcükten sonra geldikleri konumlarda virgülle belirtilir. Türkçede niteleme bir kural olarak, niteleme sözcüğünden önce nadiren de bu sözcükten sonra kullanılır. Rusçada nitelemeler sözcükten hem önce hem sonra ki pozisyonda olabilir, sonraki pozisyonda olan nitelemeler önceki pozisyondan daha sıklıkla ayrılırlar. Rusçada niteledikleri sözcükten sonra gelen ve cümlede niteleme görevini üstlenen ortaç öbekleri daima ikili virgülle ayrılırlar. Örneğin:

*... Portekizli bir tüccar olan ve Berlin'e ...герром Камера, португальским*

|                                                                                                  |                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Kanarya Adalarından portakal getiren Herr Camera...</i> ( Ali, 2013: 51)                      | <i>купцом, занимавшимся поставкой апельсинов с Канарских островов...</i> (Çev: Medvedko, 1990 : 450) |
| <i>Uzaktaki bir köşede müdürün iskambil kağıdı karıştırmakta olduğunu gördü.</i> (Ali, 2014: 32) | <i>В дальнем углу Бедри увидел директора, тасовавшего колоду карт.</i> (Çev:Fiş, 1990: 218)          |

**Tablo 4. Nitelenen sözcükten sonra gelen ve niteleme görevi gören sıfat-fiil öbeklerinde virgül kullanımı**

Fakat Rusçada nitelediği sözcükten önce gelen sıfat-fiil öbekleri Türkçede de olduğu gibi virgüllerle ayrılmazlar<sup>6</sup>:

|                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Стоит мне остаться наедине с самим собой, и тотчас же перед моим взором встает простодушное задумчивое лицо Раиф-эфенди с робко улыбающимися глазами.</i> (Çev: Medvedko, 1990: 413) | <i>Raif Efendi'nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor.</i> (Ali, 2013: 11) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**Tablo 5. Nitelenen sözcükten önce gelen sıfat-fiil öbeklerinde virgül kullanımı**

Rusçada cümlelerin sentaks yapısında *ekleme*<sup>7</sup> (*приложение*) kavramı bulunur. Ekleme, niteleme görevini üstlenen isimdir. Ekleme, ya nitelemeye paralel başka bir ad veren ya da nitelemeyi tamamlayan, isimle belirtilen nitelemenin özel biçimidir. Türkçede benzer cümle ögeleri ayrı bir cümle ögeleri grubunu oluşturmamaktadır. Ekleme çoğu zaman nitelendirdiği sözcükten sonraki konumda yer alır. Rusçada eklemelerin virgülle ayrılması konusunda bir dizi kural yer almaktadır. Rusçada eklemenin nitelendirdiği sözcük şahıs zamiriyle belirtilmiş olduğu durumda, ekleme iki virgülle ayrılır. Aynı şekilde ekleme öbekleri de virgüllerle ayrılır. Örneğin:

|                                                                                                           |                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Paşacık'ın karısı Musine, bizi tümünden kendilerinin tutması mı sanıyor acaba?</i> (Baykurt, 1977: 17) | <i>Мусине, жена Пашаджика, считает, что мы у них навряде прислуги.</i> (Çev: Melikova, 1987: 29) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|

**Tablo 6. Ekleme öbeklerinde virgül kullanımı**

Türkçede virgül “sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için de konur” (TDK). Rusçada bağlaçsız sıralı cümlelerde sadece eş zamanlı veya sıralı zamanlı cümleler bir birinden virgülle ayrılır (Babaytseva, 1999: 273). Bu durumun iki dilde kısmen karşılık bulduğunu söylemek mümkündür. Örneğin:

|                                      |                                 |
|--------------------------------------|---------------------------------|
| <i>Karami cipini sürmüş, Paşacık</i> | <i>Караме выгнал свой джип,</i> |
|--------------------------------------|---------------------------------|

yeni ceketini giymiş, Memişçe köstekli saatini takınmış, Muhtar Bağa Hamza kaldırmış tabanlarını, gömütlüğün yanındaki çayıra doğru yürüyorlar... (Baykurt, 1977: 26)

Amerika'da bizde olduğu gibi boşu boşuna konuşmazlar, gevezelik yok. (Nesin, 2011: 6)

Kızım hastaydı, Yusuf Ağamız pirinçle yağ aldı, hatır sormaya geldi. (Ali, 2012: 53)

Пападжик напялил новый пиджак, а Мимишче ради такого случая нацепил часы с блестящей цепкой. Староста Бага Хамза впереди вышагивает, и все спешат мимо кладбища к тугаям. (Çev: Melikov, 1987: 37)

Американцы - не то что мы, пустая болтовня у них не в почете. (Çev: Peçenev, 1976: 197)

Дочь была больна, Юсуф-ага купил риса и масла и пошел проведать ее. (Çev: Fiş, 1990: 59)

Tablo 7. Eş zamanlı ve sıralı cümlelerde virgül kullanımı

Rusçada sıralı cümleler arasında virgül kullanım kuralı sadece bağlaçsız sıralı birleşik cümleler için geçerli değildir. Aynı zamanda bağlaçlı sıralı birleşik ve bağlı birleşik cümlelerde de bu kural uygulanmaktadır. Bahsettiğimiz kuralın Türkçede çoğu zaman karşılık bulmadığını görmek mümkündür. Türkçede özellikle bağlı birleşik cümlelerde yan tümcelerin her zaman virgülle ayrılmadığı gözlemlenirken, Rusçada ise bağlı birleşik cümlelerde yan tümce daima virgülle ayrılmaktadır. Rusçada bu görevde kullanılan virgül basit cümleler arasında sınır belirleme işlevi görmektedir.

Çalışmanın başlangıcında da belirtilmiş olduğu gibi karşılaştırılan dillerin farklı yapıları ve çevirilerin anlamsal odaklı olmasından dolayı metinlerin dilden dile çevirileri esnasında dilbilgisel ve sözdizimsel yapılarında sık sık farklılıklar meydana gelir. Aşağıda yer alan örnekte bağlaçsız sıralı birleşik cümlelerin, çeviri sırasında bağlaçlı sıralı birleşik cümle biçimi aldığını görmek mümkündür.

Doyur bizi, olalım senin kapıda köpek. (Kemal, 1964: 3)

Накорми их досыта, и я стану собакой у твоего порога. (Çev: Malışev, 1975: 273)

Tablo 8. Bağlaçsız sıralı birleşik cümlelerin, bağlaçlı sıralı birleşik cümle haline gelmesi

Virgül kullanımı ile ilgili ele aldığımız bir sonraki kural da öznenin virgül yardımıyla ayrılması için konulduğu kuraldır. Türkçede virgül uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur (TDK). Rusça ile kıyaslandığında Türkçede ki bu kullanım oldukça özel bir durum teşkil etmektedir. Şöyle ki, Rusçada öznenin sonraki konumda olan kıyaslama öbeği, sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği, yan tümce vd. gibi farklı sözdizimsel özelliklerde olan öbekler virgüllerle ayrılır ve bu ayrılma ikili virgülle yapılır. Ancak Türkçede ikili virgülle ara

öbekler değil, tekli virgülle özne ayrılır. Bu kuralın iki dilde nasıl işlediğini aşağıdaki örneklerden de görmek mümkündür.

*Pakize, bu, beni temsil eden genç kıza taktığım isimdi, kendinden geçmiş bir halde bu pırıltıları seyrederek ve bu sesleri dinlerken birdenbire doğruldu.* (Karaosmanoğlu, 2009: 13)

*... ve ben, tel kafeste bir kuş gibi çırpınmağa başladım.* (Karaosmanoğlu, 2009: 31)

*Пакизе, это имя я дала своей героине, которая должна была изображать меня, задумчиво глядя на звездное сияние, внимает соловью. И вдруг настораживается.* (Çev: Garbuzova, 1980: 194)

*И я, словно птица в клетке, начала горестно метаться.* (Çev: Garbuzova, 1980: 207)

**Tablo 9. Yüklemeden uzak düşmüş özneyi belirtmede virgül kullanımı**

Hitap sözcüklerinin virgülle ayrılması gerektiğini belirten kural, Türkçedeki imla kurallarının bir diğerini oluşturur. Bu kural virgülün Rusçada kullanımıyla tamam uyum göstermektedir. Rusçada ve Türkçede hitap sözcükleri her iki taraftan da virgülle ayrılır (Rozenal, 2005: 233).

*Sonra, şikayet eden bir sesle ilave etti: "Ah oğlum, kendine de hiç dikkat etmiyor..."* (Ali, 2013: 34)

*Beyim, geceleri, sabahlara dek mırıl mırıl ne okuyup duruyorsun?* (Karaosmanoğlu, 2012: 21)

*Но самое худшее, сынок, - сказала она жалобным голосом, - он совсем не думает о себе.* (Çev: Medvedko, 1990: 343)

*Что ты, мой бей, по ночам все читаешь и читаешь?* (Çev: Garbuzova, 1980: 26)

**Tablo 10. Hitap sözcüklerinde virgül kullanımı**

Türkçede hitap sözcüğünün genellikle cümle başında, nadiren de cümle ortasında yer aldığı ve neredeyse hiçbir zaman cümle sonunda kullanılmadığı görülür. Rusçada ise hitap sözcüğünün konumu değişkenlik göstermektedir.

Her iki dilde bulunan virgül kullanımıyla ilgili kurallar arasında zarf-fiillere yönelik kural da yer almaktadır. Türkçede bu kurala göre cümle içerisinde birden fazla zarf-fiil veya art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konur (TDK). Kural sonrasında yapılan bir açıklamaya göre tek bir zarf-fiil veya zarf-fiil öbeği virgülle ayrılmaz. Böylece Türkçede zarf-fiillerin cümle içerisinde cümle genel yapısından ayrılmadıkları sadece kendi aralarında ayrıldıkları sonucuna ulaşılabilir. Rusçada benzer yapılarda virgül kullanımı farklılık göstermektedir. Daimi

tümleç görevini üstlenen zarf-fiiller ve zarf-fiil öbekleri yükleme göre konumu ne olursa olsun genellikle ikili virgülle ayrılır, başka bir deyişle Rusça da zarf-fiil öbeği yüklemle önceki konumunda veya sonraki konumunda oluşu fark etmeksizin ikili virgülle ayrılır (Rozental, 2002: 176). Böylece Türkçede tek zarf-fiil öbeği virgülle ayrılmazken, Rusçada her zaman virgüllerle ayrılır.

|                                                                     |                                                                                                   |
|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Hiç çekinmeden yanımda öpüştüler.</i> (Ali, 2013: 14)            | <i>Они расцеловались, не стесняясь моего присутствия.</i> (Çev: Medvedko, 1990: 415)              |
| <i>Hamdi beni yalnız bırakarak yıkanmaya gitti.</i> (Ali, 2013: 14) | <i>Потом Хамди ушел принимать ванну, оставив меня наедине с женой.</i> (Çev: Medvedko, 1990: 415) |
| <i>Bana rast geldiğinden memnun görünüyordu.</i> (Ali, 2013: 14)    | <i>Хамди, судя по его виду, был рад встречи со мной.</i> (Çev: Medvedko, 1990: 16)                |

**Tablo 11. Zarf-fiil öbeği ile virgül kullanımı**

Rusçada tekli zarf-fiil daha çok yüklemden önceki durumda virgülle ayrılır (Babaytseva, 1999: 242).

|                                                                                                       |                                                                                                                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Babasını sorunca, yapmacık bir tavırla yüzünü buruşturup dudaklarını bükerek...</i> (Ali, 2013:35) | <i>Узнав<sup>8</sup>, что я хочу видеть отца, она скорчила гримасу и, надув губы<sup>9</sup>, сказала...</i> (Çev: Medvedko, 1990:41) |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**Tablo 12. Yüklemden önceki tekli zarf-fiilin virgülle kullanımı**

Rusçada sıralı bileşik öbeği oluşturan tekli zarf-filler de virgüllerle ayrılır (Babaytseva, 1999:242).

|                                                                 |                                                       |
|-----------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| <i>Andrey, şarkı söyleyerek ve dans ederek, sokaktan geçti.</i> | <i>Андрей шел по улице, припевая и пританцовывая.</i> |
|-----------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|

**Tablo 13. Sıralı bileşik öbeği oluşturan tekli zarf-fillerin virgülle kullanımı**

Rusça'da zarf-fillerin virgüllerle ayrılması konusunda istisnayı oluşturan durumu bildiren tekli zarf-fiiller ve deyimli oluşturan zarf-fiilleridir. Bunlar cümlede virgüllerle ayrılmaz. Örneğin:

|                                                |                                                           |
|------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| <i>Veresiye çalışmak.<br/>Uzanarak okumak.</i> | <i>Работать спуская рукава.<br/>Читать лежа на спине.</i> |
|------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|

**Tablo 14. Tekli zarf-fiiller ve deyimi oluşturan zarf-fiillerle virgül kullanımı**

Türkçe’de özne olarak kullanılan *bu, şu, o* zamirlerinden sonra virgül konur: işaret zamiri veya kişi zamiri olarak kullanılan öznenin sonra virgül kullanımı Türkçeye özgü bir kuraldır. Rusçada öznenin yüklemden ayrılması sadece cümleye farklı sözdizimsel öbeklerin eklenmesi sonucu mümkün olabilir, fakat basit bir cümle çerçevesinde öznenin yüklemden virgülle ayrılması kabul edilemez.

|                                                                                                                            |                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>O, bazen beni hiç görmemezlikten gelirdi yahut da, beni hiç beğenmemiş gibi davranırdı...</i> (Karaosmanoğlu, 2009: 16) | <i>Иногда мне казалось, что он (Джемилъ) меня просто не замечает или ведет себя так, как будто я ему совсем не нравлюсь.</i> (Çev: Garbuzova , 1980: 197) |
| <i>Bu, bezim beraber geçirdiğimiz son gün oldu.</i> (Güntekin, 2014: 17)                                                   | <i>Это был последний вечер, когда мы были вместе.</i> (Çev: Реçеноv, 1986: 23)                                                                            |
| <i>Bu, benim son süsüm, son gösterişim, son çalımındı.</i> (Karaosmanoğlu, 2012: 19)                                       | <i>Конечно, это была рисовка, кокетство...</i> (Çev: Garbuzova, 1980: 24)                                                                                 |

**Tablo 15. İşaret zamiri veya kişi zamiri olarak kullanılan öznenin sonra virgül kullanımı**

Türkçede olduğu gibi Rusçada da cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren *hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, baş üstüne, öyle, haydi, elbette* gibi kelimelerden sonra virgül konur (Rozenal, 2005: 239).

|                                           |                                                     |
|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| - <i>Evet, gezdirsin.</i> (Kemal, 1964:6) | - <i>Да, пусть покажет.</i> (Çev: Malışev, 175:275) |
|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------|

**Tablo 16. Ret, kabul ve teşvik bildiren kelimelerle virgül kullanımı**

Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konulan virgül hem Türkçede hem de Rusçada virgül kullanım kuralları arasında yer almaktadır. Bu kullanım, sözcükler arasındaki epik vurguyla ve duraklamanın tonlama yansımasıyla alakalıdır.

|                                                       |                                                               |
|-------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|
| <i>Yalnız boş, bomboş mahluklardı.</i> (Ali, 2013:28) | <i>...только пустые, страшно пустые.</i> (Çev: Fiş, 1990:429) |
|-------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|

**Tablo 17. Tekrarlanan kelimelerle virgül kullanımı**

## 1. Türkçede ve Rusçada Yazar Noktalaması

Türkçede ve Rusçada noktalama işaretlerinin kullanımından bahsederken *yazarların bu işaretleri özgün kullanımına da değinmemiz gerekmektedir*. Günümüz Rus dilbilim geleneğinde “*Yazar noktalama işaretleri*” şeklinde adlandırılan bu kullanım iki farklı yaklaşıma dayandırılmaktadır. Birinci yaklaşıma göre *yazar noktalaması*, yazılı dil dizgesinde var olan işaretlerin yazar tarafından değiştirilmesi veya görevlerinin genişletilmesidir. Bu yaklaşım çerçevesinde yapılan değişiklikler genel imla kurallarıyla uyum sağlamaktadır. (Rozenal, 2005: 342) Diğer yaklaşımda *yazar noktalaması* bilinçli bir şekilde var olan noktalama kurallarından ve yazılı metinlerde noktalama işaretlerinin kullanımından sapma olarak yorumlanır” (Rozenal, 2005: 342). Sıklıkla hem Türkçede hem Rusçada, basılı veya el yazması metinlerde, var olan imla kurallarının ihlal edildiğini, fakat yapıtın üslup, biçem, bağlam gibi nedenlerden kabul edildiklerini görmek mümkündür. Bu özel kullanımda virgül de bir istisna değildir.

Bu iki yaklaşım arasında kesin bir çizgi belirlemek zordur ve her iki açıdan da yazar noktalamasını değerlendirmek mümkündür. Ancak bu çalışmanın amacı yazar noktalaması olmadığından yalnızca bu uygulamanın her iki dilde var olduğunu belirtmekle yetineceğiz.

|                                                 |                                    |
|-------------------------------------------------|------------------------------------|
| <i>Bedri, olduğu yerde kalmıştı.</i>            | <i>Бедри все еще сидел в углу.</i> |
| (Ali, 2014:32)                                  | (Çev: Fiş,1990:221)                |
| <i>Benden başka, diğer misafirler de vardı.</i> | <i>Кроме меня, были еще гости</i>  |

Tablo 18.Yazar Noktalaması

## 2. Sonuç

Türkçe ve Rusça metinlerde yer alan virgül kullanımının karşılaştırılması sonucunda düzenli karşılıklar ve karşılığı olmayan durumlar gözlenmiştir. Düzenli karşılıklar arasında cümlenin eş görevli öğelerinin ayrıldığı, ara sözlerin ve ara öbeklerin ikili virgülle ayrıldığı, hitap sözcüklerinin de ikili virgülle ayrıldığı, ret, kabul ve teşvik bildiren sözcüklerin, aynı şekilde ünlem sözcüklerinin ayrıldığı durumlar bulunmaktadır. Bununla beraber sıralı birleşik cümlelerde de basit cümleleri bir birinden ayırma görevi kısmen düzenli karşılık sınırları içerisinde bulunmaktadır.

Düzenli karşılığı bulunmayan durumlar arasında ise Rusçada sıfat-fiil ve zarf-fiil öbeklerinin ikili virgülle ayrıldığı, aynı şekilde Rusçada tek bir zarf-fiilin ayrıldığı, Türkçede öznenin vurgulanmak için tekli virgülle ayrıldığı, yine Türkçede öznenin cümlelerin genel yapısından tek virgülle ayrıldığı, Rusçada birleşik bağlı cümlelerde bağlı cümlelerin daima ayrıldığı, aynı şekilde Rusçada bazı durumlarda bağlaçlı sıralı birleşik cümlelerde basit cümlelerin ayrıldığı durumlar yer almaktadır. Düzenli karşılığı bulunmayan durumlar Türkçenin ve Rusçanın yapısal farklılıklarıyla olduğu kadar virgül kullanımı yaklaşımındaki farklılıklarla da açıklanabilir. Virgölün her iki dilde kullanılmasında anlamsal-sözdizimsel ve anlamsal-sesbilimsel şeklinde iki temel ilke yer almaktadır. Fakat Türkçede anlamsal-sesbilimsel ilke daha baskınken, Rusçada anlamsal-sözdizimsel ilkenin daha baskın olduğu görülmektedir.

Virgül kullanımının her iki dilde yer alan genel eğilimleri değerlendirildiğinde Türkçede daha serbest Rusçada ise daha kurallı olduğu fark edilmiştir. En belirgin özelliklerinden biri olarak da virgölün cümle düzeninde Rusçada Türkçeye göre daha sık yer bulduğu gösterilebilir.

### **Dipnot**

<sup>3</sup>Makalede virgül kullanımı seçilen bazı cümlelerde gözlemlenecek ve kıyaslanacaktır. Tercihler virgölün cümlelerin içsel yapısının bir düzenleyicisi olarak doğrudan kullanıldığı durumlar çerçevesinde yapılmıştır. Virgölün direk konuşmalar, diyaloglar ve matematik rakamlarında ki kullanımı araştırmamızın dışında kalmaktadır.

<sup>4</sup>Türkçe için TDK tarafından hazırlanan kurallar bütünü, Rusça için ise D.E. Rosenthal'ın hazırlamış olduğu en kapsamlı kılavuz olan "Rus Dili" kılavuzu yapılacak karşılaştırmada kullanılacaktır.

<sup>5</sup>Rusçada eş görevli olan ve olmayan nitelemeleri belirlemek için kılavuzların incelenmesi gerekmektedir, çünkü noktalama işaretlerinin doğru kullanımı buna bağlıdır.

<sup>6</sup>Neden anlamı taşıyan ortağ öbekleri istisnadır.

<sup>7</sup>Ekleme, nesneyi niteleyen ve adlandıran isim. Cümlede niteleme görevini üstlenir.

<sup>8</sup>Zarf-fiil biçimi çeviride gerçek fiilden farklı bir biçim elde eder.

<sup>9</sup>Zarf-fiilli kullanım

### **KAYNAKLAR**

Ahmanova, Olga Sergejevna. *Slovar lingvističeskikh terminov*. Yyy: yy, 1966.

- Ali, Sabahattin. *İçimizdeki Şeytan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Ali, Sabahattin. *Kuyucaklı Yusuf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Ali, Sabahattin. *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Ali, Sabahattin. *İzbrannoye* (Çev. Radi Fiş ve diğer.), Moskova: Hudojestvennaya Literatura,1990.
- Atasoy, Faysal Okan. Türkçede noktalama Sorunlar- Çözümler –Teklifler. Yayımlanmış Doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi,2009.
- Babaytseva, Vera Vasilyevna ve Česnokova, Liliya Dmitriyevna. *Russkiy yazık*. Yyy: Drofa, 1999.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Baykurt, Fakir. *Keklik*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1977.
- Baykurt, Fakir. *Zbornik* (Çev. T. Melikova ve diğer.), Moskova: Raduga,1987.
- Dizdaroğlu, Hikmet. "Noktalama Üzerine İsmet Gönülal: Noktalama." *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 127, s.639-641,1962.
- Gökşen, Enver Naci. "Noktalama İşraterlerinin Dünü ve Bugünü". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 47, s.665-669, 1955
- Güntekin, Reşat.Nuri. *Çalkıuşu*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014.
- Güntekin, Reşat Nuri. *Pitička Pevçaya* (Çev. İ. Peçenov). Moskova: Hudojestvennaya Literatura,1986.
- Hatipoğlu, Vecihe. *Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974.
- Hengirmen, Mehmet. *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin, 1998.
- Kalfa, Mahir. “Şemseddin Sami ve Noktalama Anlayışı”, VIII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri, 25-28 Eylül 2013, Tiran, s.82-95
- Karaağaç, Günay. *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Fse ta je pesnya* (Çev. V. Garbuzova). Leningrad: Hudojestvennaya Literatura,1980.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Hep O Şarkı*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2009.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2012.

- Kemal, Orhan. *Murtaza* (Çev. M. Malışev). Moskova: Progress, 1975.
- Kemal, Orhan. *Murtaza*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1964.
- Korkmaz, Zeynep. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
- Lomonosov, Mihail Vasilyeviç. *Rossiskaya gramatika*. Moskova-Leningrad: Akademiya Nauk SSSR, 1952.
- Nesin, Aziz. *Biz Adam Olmayız*. İstanbul: Nesin Yayınevi, 2011.
- Nesin, Aziz. *Raskazı dilya vas* (Çev. M. Tıkaçev ve diğer). Moskova: Hudojestvennaya Literatura, 1976.
- Ojegov, Sergey İvanoviç. *Slovar russkogo yazıka*. Moskova: Oniks, 2004.
- Onan, Bilginer. "Ses Olgusunun Denetlenebilirliği Bağlamında Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Olduğu Düşünülen Fonolojik Yönlendiriciler: Noktalama İşaretleri". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 20, s. 141-163, 2006.
- Rozental, Ditmar Elyasıeviç. *Spravoçnik po russkomu yazıku. Punktuatsiya*. Moskova: Oniks, 2002.
- Rozental, Ditmar Elyasıeviç. *Russkiy yazık*. Moskova: Mir i obrazobaniye, 2005.
- Stariçenok, Vasily Denisoviç. *Bolşoy lingvistiçeskiy slovar*. Rostov- na-Donu: Feniks, 2008.
- Şapiro, Abram Borisoviç. *Osnovi russkoy punktuatsii*. Moskova: Akademiya Nauk SSSR, 1955.
- Şapiro, Abram Borisoviç. *Sovremenniy russkiy yazık. Punktuatsiya*. Moskova: KomKniga, 2006.
- Tıkaçenko, Larissa Nikolayevna. "Avtorskaya Punktuatsiya i otkloneniye ot normi". Pyatigorsk: Universitetskiye Çteniya, S. 4, s. 1-4, 2010.
- Türk Dil Kurumu(TDK).
- [http://tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132](http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132) (Erişim Tarihi 24.06.2017)
- Valgina, Nina Sergeyevna. *Aktualniye problemi sovremennoy ruskoy punktuatsii*. Moskova: Vişşaya şkola, 2004.